

Borosjenői Rátz György gránátostiszt naplója 1741—1789.*

Hadtörténeti szakirodalmunk nagy hiányát érzi annak, hogy a régi háborúkban résztvevő tisztek közül igen kevesen írtak katonai pályafutásukról naplószerű jegyzeteket. Pedig az ilyen. — talán magántermészetűnek látszó, — feljegyzések igen sokszor útbaigazíthatják a hadtörténelmekutatót olyan harcselekmények rekonstruálásánál, amelynél egy-egy ezred útja, táborozása, harca fontos szerepet játszik. Ebből a szempontból érdekes Rátz György rövid naplója, amelynek eredeti, zsebnótesz alakú, bőrbekötött példányát R á t z leszármazóinak egyike volt szíves e közlés céljaira rendelkezésemre bocsátani.

A naplószerű könyvecske sok egyéb családi természetű bejegyzést is tartalmaz. Azokat elhagytam és Rátz Györgynek csupán katonaeletével foglalkozó részleteit közlöm eredeti helyesírással. A könyvecske elején pár sorban összefoglalja 1741.-től 64-ig tartó katonai szolgálatának általános adatait, és folytatja az 1750-ik év eseményeivel, amikor zászlóaljával Olaszországból Felsőmagyarországba került. Megírja azután röviden ezredének útvonalait és harcait, Mária Teréziának Nagy Frigyes ellen folytatott háborúiban.

* * *

„Ao. 1741 Posonyba Felsőges Királyunk Mária Therézia Coronatioja alkalmatosságával, mely Ország Gyűlésen magam is jelen voltam, Író Deákja lévén Idősb Bay Patay Sámuel Urnak, az Haza resolvált eő Felsőgének hat magyar gyalog regementeket erigálni, ez Vmegyékre reparciáltatott, akik is a proportione fő tiszteket is dekoncináltak ugyan ezen alkalmatossággal denominált engemet is Nemes Máramaros Vmegye Haller Sámuel regementjébe zászlótartónak, s¹ itt kezdődött az én hadakba való szolgálatom.

1745.-ban elein transferáltattam B. Kökényesdi László Regementjéhez² és ott 1744 1-ma Januáry Hadnaggyvá lehettem. 752-be 18. Augustus Capitán Leutinantá, 755. ugyan ottan 1-ma Septembris Companiát kaptam. 1756 d. 22. Julij holt meg az eddig való jó Generálisunk B. Kökényesdi Vetési Úram eő Exellentiaja Cremonába 76 esztendő korába, mint General Feldzeug

* A Borosjenői Rátz család férfiágon kihalt, női ágon ma is tovább él a Vásárosnaményi Eötvös család tagjaiban.

¹ A későbbi nagyszabeni cs. és kir. 31. gyalogezred.

² A későbbi kassai cs. és kir. 54. gyalogezred. Részletes ezredtörténete megjelent Kassán 1900-ban J. Kreipner szerkesztésében. A Rátz naplójában leírt útvonalak, táborhelyek, hadmozdulatok, megegyeznek az ezredtörténet leírásaival.

Meister és halála után Regementünk Mságos Gróf Batyányi Ádám Ur Eő Nagyságának conferáltatott. 1-ma Febr. 758. kaptam Granadéros Companiát, 1764-be 21. August. adtam át Companiámat hat ezer, 6000 Rfkon Hrabovsky Péter Hadnagy Uramnak,³ Cseh Országba, Prágába lévén Qvártéjban.

— idősb R á t z György.“

„1750-nek utollyán lejövén Olasz Országból Cremonából Velenczén által a Tengeren Triestnek, érkeztem 1-a Jan. 751-ben Munkácsra a Battaillonhoz, ugyan azon esztendőbe Kassára, 1752 Eperjesre, 1753 Leőcsére, azon esztendőbe, Septemberbe két Compagniával Posenba, másik két Compagnia Trenchénbe. — 1755 végén Győrbe, onnan 1756 Verbungs Comandóval Comáromba folytatván aztat Regement résziről, 1754 Sopronba. Nb.: ezen esztendő végi felé kezdődött újra a Prussussal való Háború. 1758 elein vettem által a Soproni Districtustól 1500 egy néhány Portális Recrouttát, minek utána ezeket, kit az Ármádiához, kit Péterváradon levő Battaillonhoz ki osztottam volna, magam is 19. Juny Grenadiros Compagniamhoz az Armadahoz, mely Morvába Olmutz táján volt, minthogy a Prussus Olmutzot Vítja és szorongatta, megindultam, és 25-án oda érkeztem, melyet a Király kényszerítettett elhagyni, és Königrätz felé magát Silésiába visszahuzni. Saxoniába októberbe 14. a, Hochkürchnél a királyt Suprimáltuk és jobb szárnyát armadiájának keményen megvertük. Tábori eszközeit is elnyervén, Drezdát Novemberbe megszállottuk, de későn lévén az idő, oda hadtuk, és 21. 6-berbe Pirnautól Saxoniába az Armadánk Téli quartélyba eloszlott, asszignáltatván nekünk Böhmisch Brodt tája, az hová is 1-ma X.-bris érkeztiünk, én pedig közel oda Kschell nevű helyiségbe.

1759 die 1-ma Mart. indultunk Postirungra Nachodba és a tájára, itt halt meg Obesterünk Báró Vettesy Ferenc; innet Aprillissnak közepe táján Pikauhoz Lagerba, osztán Görlitzheimbhoz Saxoniába — továb Pautzenhez és conjungáltuk magunkat a Nagy Ármádával, de harmad nap mulva ugymint 15^a 7.-bris comandiroztattunk 6 Regement Landwehr Compussához mely Moscovitáknál állott pro Sucursu, aminthogy Muskau-on által, Christiánstadtnál Conjungáltuk magunkat 18^a velek, 19^a megindultunk és 23-án Cýrus nevű helynél Táboroztunk, onnan 30-án indultunk és passiroztuk az Odervizet Paithennél, 7^a 8-bris Rützenhez, 21^a Herrenstadthoz, ezt megégettünk mivel a Király maga Postjait nem akarta belőlle ki huzni.

22-dikbe váltunk el Moscovitáktól, eők Posen felé menvén, mi pedig Lengyel Országba, Kalisch Sirodián által, 24 Novembrib Craccóba érkeztiünk, onan 27. az Corpus Biliczen által Morvába, én pedig beteges állapotba lévén, szabadsággal prima Xbris Leőcsére érkeztem.

1760. die 1-ma Febr.: indultam Leőcséről Postán Posen, Brün, Prágán által a Regementhez és 16^a Tropschütze, Saatzi Cirkulusba, a Staabhoz érkeztem, onnat quartélyomra, eléb Sabmitz, eztán Moraveczebe, 31^a Marty Postirungba Comotauba. 13^a May

³ Id. ezredtörténet 154. oldal. Hrabovsky kapitányi állását még az évben 1800 forintért tovább adta Schmied Jánosnak.

indultunk Pogyebrádon által Jeszinitz tájára Loudhon Corpus-sához és 25^a oda érkezünk, 29^a Braunau Silberbergen által éjjel-nappal 31. Silesiába Franksteinhoz onnan, Glaczi Circulusba 6. Juny, 18. pedig Tonhausen és Gottesbergen által, 19. Schwarzwaldához, 23. vertük meg Fouquetót, magát és megmaradt népet is elfogván Landeshutnál, 4^a July Goldbergen által Eichholtzhoz, Liegnitznél, innét 20. csak magam személyébe Glaczhoz, kívánván a Belagerungot látni, 21 éjszaka az apros megnyitott. 26. kezdtek hajnal előtt bombardirozni és 9 óraker reggel ostrommall meg is verettetett. Innét Ligniczhez Compagniához 30. az Odervizet Aurasnál, 31. Carlovicz nevű helységhez, igen közel Baraszlónál meg szállottunk, onét 4. Aug. Stigáú és Jaueren által, 9^a Loustinnál Conjugáltuk magunkat a Nagy Armadával, 15^a. Verekedtünk a Királlyal, Liegnitznél de egyedül csak Laudohn Corpussa és derekasint meg is verettük, melyet a Nagy Armádia csak szemmel nézett, és így szánt szándékkal Sacrificáltunk irigységből, ezután 16. Vallstadon által 31. Freyburg-hoz, e tájon próbált a király egynéhányszor Cseh Országba becsapni, mely miá sok féle motusokat tettünk. 18^a Vallenburghoz, 8. — 8-bris Hohenfriedberghez, ezen nap a Nagy Armáda Saxonia felé indult mi pedig 22 Koselhez; 28. elhadtuk és 29 Mochovnál megállapodtunk; 2 9.-bris Diettersdorf, 17. Kunczendorffnál, innét bizonyos expeditióba Johannesberg felé mentünk, de 21 ujra Kunczendorffhoz Cantonierungba szállottunk, az honnat én 31. X.-bris szabadsággal Leócse felé indultam és Tropaú, Teschen és Jablunkán által, 5^a Januarý haza, Leócsére érkeztem.

1761. die 11. Martý Leócséről indultam és 16-án érkeztem Silesiába Rebersdorffba Silesiába a Regementhez. 22. Apr. Deutsch-Vette nevű Faluhoz, Lagerbe, 27. Braunauba Varthánál Cantonierungba, 12. May Lagerbe Varthánál, 28. July Frankenberg felé indultunk, akarván magunkat a tájon Conjugálni a Moscovitákkal, de a Királytól impediálttunk, azért 26. aug. vissza tértünk Strigau felé és Valstadt táján 25^a ugyancsak még is conjungáltunk magunkat a Moscovitákkal. — 1-ma Septembris vettük meg Schweinitzot ostrommall, 6^a Novembris szállottunk Cantonnigba Salczbran nevű helységbe, 4-a Decembris pedig Téli quartélyba Seithendorffba. Nb. a Moskoviták még 8.-berbe elhadtak, hanem valami nyole ezerből álló Corpussok maradt velünk, ezek Glacz táján quartélyoztak, de X.-berbe ezek is elhadtak bennünket.“

A feljegyzéseket ezután Rátz úgylátszik valakinek németül tollbamondta. A következő egy-két oldal más kezeírása, azután ismét Rátzé.

„1762. den 15.-n April. in Silesien Dittmarsdorf, 16. Hohen-Gersdorf Cantoniert, 20. ins Lager Bey Sorgau oder Seytendorff den 15.-n May ins Lager bey Kratzkau, 4.-n Juny Bey Lang Seyfersdorf. 2.-n July zurück Bey Bürgersdorff, eodem Kuntzendorfer anhöhe 3.-n Steinkuntzendorff 4.-n Vartha. Den 14.-n August Raudnitz, 16.-n. Veigelsdorff, eodem Nachmittag die Attaque bey Lange- Beÿln, 17.-n abends aufgebrochen, 18.-n Vartha, 19.-n Mittelstein, 20. Scharfenin Eck, 16.-n 8-bris ange-

fangen zu Cantoniren für mein Person zu Niclasdorff, 20.-n Silberberg, den 22.-n 9.-bris. Ebersdorff, 29.-n Heinrichs-waldau in Winterstation. Den 14.-n X.-bris. nacher Hungarn. 18.-n Leutschau 765. végeződött a háboru.

1765. den 16.-n Maÿ nacher Huszth, 26.-n aldorthen eingetroffen, den 21.-n von Huszth, 22.-n Kaszon, den 5 Julÿ Leutschau, den 25.-n 7.-bris. von Leutschau zu L. Rgmt. aufgebrochen, den 10.-n angekommen nachdem ein Tag vorher, die verwittibte Khurnacher Leutmeritz in Casarmen.

1764. 1.-n Febr. Quartier gewechselt und in Wegstahl bezohen 20. Aug. ins Exercier Lager bey Mocken ohnweit Leutmeritz, den 25.-n 7.-bris eingerückt und zwar nacher Gaszdorf in Standts-Quartier.

den 7.-n 8.-bris. bin Marschiret mit meiner Grenadiers Compagnie nacher Töplitz und den 9.-n aldorthen eingetroffen, zur Se-Mayest. Römichen Königs Joseph seiner Wacht, alwo Ihre Mayt: nebst Ihre königliche Hoheit, Ertz Hertzog Leopold, den 10.-n angekommen nachen ein Tag vorher, die verwittibte Khurfürstin, nebst Prinzessin Kunigunda auch alda angekommen. ohnfehlbar der König Joseph hat erwehute Princessin beschauen wollen. Notandum die beiden Höfe haben zweÿ Täg Mittag und abendmahl Beysammen bey sächsischen Hof genohmen, und ich habe auch die Ehre gehabt alle zeith mit Erwehnten Maÿestäten zu Speisen, von dannen sind beide Höfe den 12.-n Frühe abgeräÿset und zwar der Sächsische nacher Dresden. und Unsere nacher Praag, fohlends nach Vienn, ich aber mit der Compagnie nacher Gassdorff in meine Station.

765. in Juli et August. ohnweit Leutmeritz bey Mochen Campirt.

766. in Augustus bey Collin Campirt, dermahlen war dass grosse Campania, wo Ihre Maÿestät der Käyser zugegen war, und die Manövrirung gemacht haben, bis Deutsch Brod. Von hier ist das Rgmt. in September, nacher Praag, auf die Kleine Seithen in Quarnison eingerückt.

767. den 21-n Augusti meine Grenadiers Compagnie dem H. Leutn. Peter Hrabovsky umb Sechs-Tausend — 6000 Rhf. verkauft, mit Bey Behaltung meines Characters Vermög Kays. Königl. Hoff Kriegs Rätlichen Decret, die Reise den 24. Aug. von Praag nacher Hungarn angetreten eodem nach Böhmisch Brodt, 25. Planier, 26. Zahubi, 27. Hotyebors, 28. Krizanon, 29.-n Gross-Vites, 30. Turass, 31. Cseies, 1. Sept. Holic, 2. Secula, 3. Stampfen, 4. Presbourg, 5. Cseklész, 6. Pata, 7. Verebély, 8. Szántó, 9. Ballassa Gyarmat, 10. Velke, 11. Hrahov, 12. Nustya, 13. 14. et 15. ibidem, 16. Murány, 17. Tergárd, 18. Leutschau. Von wannen ich allein, den 5. 8.-bris nacher Kászon aufgebrochen und den 15.-n aldorthen eingetroffen, weither den 24.-n nacher Huszth und 25.-n angelanget, den 2. X.-bris. von Huszth, 4.-n Kászon, dem 17.-ten von Kászon weg, den 25.-n zu Leutschau angekommen.

1770. den 1.-n Juny sind Ihre Kays. Königl. Maj. Josephus Secundus nacher Munkács gekommen und den 3.-n ejusdem Nachmittag, nacher Ungvár zu, zurück gereÿset.“

Rátz György a katonaságtól való távozása után, — mint a napló további oldalain olvashatjuk, — családjával együtt Kászonba költözött, régi curiáját, gazdasági épületeit rendbe hozta s ott élte vidéki földesúri életét.

1782-ben közügyekben Bécsbe utazott, azután pedig 1786 és 89-ben résztvett a II. József császártól elrendelt országfelmérési és térképezési munkálatokban. Ezekről az eseményekről szólnak alábbi feljegyzései.

„1782. die 12^a Aprily indultam Kászonból Bécsbe és 27 ejusdem oda is értem. — die 14 Maÿ volt szerencsém a Flges Császárral, Josephus Secundussal szólnani és a Memorialisomat is kezibe adni, Szent Tamás helység iránt — úgy a Kászoni és más Fiscalitások iránt, Amint a Memorialis és acclusákból ki tetszik, Kereszturi Joseph Uram az Agensem Bécsbe, die 15. Junij haza érkeztem Kászonba.

786.-ban. Sok kérésére N. Beregh vármegyének, Földmérés dolgába a Subdelegatus Királyi Commissáriusságot kénytelen voltam felvállalni és folytatni — melyet még Juliusba 789. szerencsésen végeztünk, ezért a Flges Császár és Király, Josephus Secundus minthogy ebbe az egész Országba elsők voltunk, kegyelmessen Praemiummal megajándékozott, mely áll egy 12 aranyt nyomó, emlékezetre való aranyból, és eztet hagyom József unokámnak, tartsa meg emlékezetül, de el ne költse. Ujra a Felsőes rendelésből, Ugocsa Vármegyei földmérés dolgát is Májusba 789. fel kellett vállalni, minthogy az Ugocsai Al Commissió igen hátra volt a munkába, és azt is 17^a 8. bris 789. elvégeztük és a Summariomot be küldöttük.”

* * *
* * *

A napló többi részei Rátz György későbbi leszármazóinak családtörténeti rövid feljegyzéseit tartalmazzák, s csupán egy adat van még abban, amely reá vonatkozik. Ez, fiának, — Rátz Sámuelnek, — bejegyzése édes apjának elhalálózásáról, amely így hangzik: „Anno 1796. di 15. Martÿ egy és két óra között délután halt meg az én elfelejthetetlen édes apám, idősb. Rátz György, amely nap is vasárnapra esett. Die 16 Martÿ temettetett el a Kászoni Templomba, a kriptába. T. Csorba István kászoni Praedicátor praedicált felette.....

..... Az 12 hétig tartó sulyos nyavallája volt az fekete sárgaság”.

* * *

Közli: *Markó Árpád.*